

1879 Yılında İngiltere Avam Kamarası'nda Yapılan Kıbrıs Oturumu Hakkında Bir İnceleme**

Arş. Gör. Dr. Çağdaş Yüksel*

Öz

İngiltere neredeyse bütün 19. Yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü savunmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ile olan güçlü ticari bağları ve Rusya'nın Akdeniz'de güç kazanmasını istememesi İngiliz Hükümeti'nin böyle bir politika izlemesine yol açmıştır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan mali iflas Batı kamuoyunu Türkler aleyhine döndürmüştür. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını devam ettiremeyeceğini düşünmüştür. Bu şartlar altında İngiltere Akdeniz'deki üstünlüğünü korumak için Kıbrıs'a göz dikmiştir. Osmanlı topraklarını Rusya'ya karşı savunmak bahanesiyle Kıbrıs'ı askeri bir üs olarak kullanmayı talep etmiştir. Osmanlı yönetimi bir ittifak antlaşması karşılığında Kıbrıs'ı İngiltere'ye bırakmıştır. Kıbrıs'ın işgal edilmesi İngiltere siyasetinde önemli tartışmalara yol açmıştır. 24 Mayıs 1879 tahnide Avam Kamarası'nda Kıbrıs hakkında bir oturum yapılmıştır. Bu oturumda Kıbrıs'ın geleceği üzerine çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Muhalefet İngiltere'nin Kıbrıs'ı belli şartlar dahilinde teslim almasını eleştirmiştir. Buna karşın hükümet ise Kıbrıs'ı ele geçirmenin önemini vurgulamıştır. Oturumda Kıbrıs'ın İngiltere'ye ekonomik bir yük getirip getirmeyeceği de uzun uzun tartışılmıştır. Bu çalışmada Avam Kamarası'nda düzenlenen oturum incelenmiştir. Bu sayede İngiltere'nin Kıbrıs'a olan bakışının daha iyi anlaşılması umulmaktadır. Kıbrıs işgalinden birkaç sene sonra İngiltere'nin Mısır'ı ele geçirmesi Kıbrıs'ın gündem dışında kalmasına yol açmıştır. Buna rağmen İngiltere bir daha adayı boşaltmamış ve Birinci Dünya Savaşı sırasında ilhak etmiştir. İngiliz yönetimi altında Türkler ile Rumlar arasında ilk sorunlar başlamış ve İngiltere'nin adadan çekilmesinden sonra geride ciddi bir Kıbrıs sorunu kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Kıbrıs, İngiltere

** Araştırma Makalesi

* Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, el-mek: cyuksel@pau.edu.tr 5393995011
ORCID: 0000-0002-2230-3702

Giriş

Milli bir mesele olarak “Kıbrıs Meselesi” Türkiye’nin gündemini uzun yıllardır meşgul etmektedir. Adada sorunların başlangıcı oldukça eskilere gitmektedir. 93 Harbi bu konuda önemli bir kırılma anı olmuştur. İngiltere Akdeniz’deki üstünlüğünü devam ettirmek ve Rusya’nın güneye doğru yayılmasını engellemek için uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu ile yakın ilişkiler içinde olmuştur. Ancak 93 Harbi sonrasında İngiltere Osmanlı İmparatorluğu’nun kısa sürede yıkılacağını düşündüğü için Hindistan yolunu güvende tutmak amacıyla Kıbrıs’a göz dikmiştir. Rusya karşısında zor durumda olan Osmanlı yönetimi İngiltere’nin desteğini sağlamak için adayı belli şartlar dahilinde İngiltere’ye teslim etmiştir. Kıbrıs’ın İngiltere yönetimine verilmesi sonrasında adanın durumu, idaresi ve geleceği İngiltere Avam Kamarası’nda uzun uzun tartışılmıştır. Bu nedenle İngiltere adaya yönelik herhangi bir yatırım yapmamıştır. Kısa bir süre sonra İngiltere Mısır’ı ele geçirmiştir. Gerek donanma için iyi limanlara sahip olması gerek Süveyş Kanalı’na sahip olması nedeniyle Mısır İngiltere’nin Akdeniz’deki üstünlüğünü sürdürmesi için en önemli nokta haline gelmiştir. Bu durum Kıbrıs’ın gözden düşmesine yol açmıştır. Fakat bu durumda bile İngiltere Kıbrıs’ı Osmanlı İmparatorluğu’na iade etmeyi aklından geçirmemiştir. Bu çalışmada Kıbrıs hakkında 24 Mart 1879 günü İngiltere Avam Kamarası’nda yapılan Kıbrıs oturumu analiz edilecektir. Bu sayede İngiliz politikacıların adaya nasıl baktıkları değerlendirilecektir. Ayrıca İngiltere’nin Kıbrıs’a yönelik planları gözler önüne serilecektir.

1.Tarihsel Arka Plan

Kıbrıs adası tarih boyunca Doğu Akdeniz egemenliği için çok büyük öneme sahip olmuştur(Dağlıoğlu, 2019: 6). Mısır, Persler, Roma, Bizans, Araplar ve Venedik gibi Akdeniz’de etkin olan devletler Kıbrıs’a da sahip olarak egemenliklerini perçinlemişlerdir (Zhumatayeva, 2013: 6-7). Osmanlı idaresi 15. yüzyıldan itibaren ada ile ilgilenmeye başlamıştır(Erdoğan, 1993: 48; Kaya, 2018: 216). Kıbrıs, ticaret ve hac yollarını güvenlik altına almak ve Doğu Akdeniz’de devam eden korsanlık faaliyetlerine son vermek için 1570-71 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir(Kazıcı, 2015: 40). Adanın eski sahibi Venedik 1573 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile yaptığı antlaşmayla beraber ilhakı kabul etmiştir. Böylece Osmanlı Doğu Akdeniz’de önemli bir üs kazanmış ve adaya ilk kez Türk yerleşimleri başlamıştır(Çiçek, 2002: 374). Fetih sonrasında Kıbrıs, Lefkoşa merkez olmak üzere salyaneli bir eyalet haline getirilmiştir(Kazıcı, 2015: 42). Adadaki nüfusun çoğu

Hıristiyan olsa da Osmanlı yönetimi altında Kıbrıs'ta Hıristiyanlar ve Müslümanlar sorunsuz şekilde bir arada yaşamışlardır (Göregen, 2016: 20). Kıbrıs 1571-1878 yılları arasında Osmanlı egemenliğinde kalmıştır (Özmen, 2018: 22).

İngiltere 19. yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu ile iyi ilişkiler kurmuş, Rusya'yı Akdeniz'den uzak tutmuş ve böylece Hindistan yolunun güvenliğini sağlamıştır (Göktepe, 2014: 142; Graves, 1999: 8). Bu yüzyılda Osmanlı-İngiliz ilişkilerini belirleyen temel unsur Rusya'nın iki taraf için de yarattığı tehdit olmuştur (Yücel ve Sevim, 1992: 273). Ancak Rusya 1877 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan edince İngiltere dahil Avrupa Devletleri tarafsızlık kalmayı tercih etmişlerdir. İngiltere Rusya'nın savaş sebeplerini Paris Barış Antlaşması'na aykırı bulduğunu ilan etmiş ancak Rusya'nın İstanbul'u işgal etmeyeceğine dair güvence vermesi üzerine savaşa katılmama kararı almıştır (Karal, 2007: 57). Rus kuvvetlerinin İstanbul'a yaklaşması İngiltere'yi harekete geçmeye zorlamış, İngiliz Hükümeti İstanbul'a bir filo göndermiş ve Rusya'nın ilerleyişini durdurmak için Rusya üzerinde baskı kurmaya çalışmıştır (Özcan, 2017: 532). Plevne'nin düşmesi üzerine Osmanlı Hükümeti mağlubiyeti kabul etmiş ve Rusya ile çok ağır şartlar içeren Ayastefanos Antlaşması yapılmıştır (Türkgeldi, 1987: 45; Küçüköğlü, 2012: 19). Yapılan antlaşma İngiltere başta olmak üzere Avrupa Devletlerinin tepkisini çekmiş, yeni bir antlaşma yapılması için Berlin'de bir kongre düzenlenmiştir. Kongre sonucunda yapılan antlaşmada Avrupa Devletleri lehine bazı değişiklikler yapılarak Rus kazanımları törpülenmiştir (Gencer, 1992: 516-517)

Savaş sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması üzerine İngiltere Doğu Akdeniz'deki üstünlüğünü sürdürmek için Kıbrıs'a göz dikmiştir (Alasya, 2002: 380; Karal, 1994: 229-230). Bu duruma İngiltere'nin Rusya'yı Süveyş Kanalı ve Akdeniz'den uzak tutmak için Malta'dan daha doğuda bir adaya ihtiyaç duyması yol açmıştır (Hunt, 1982: 243; Uçarol, 1978: 33). Daha Berlin Kongresi toplanmadan önce İngiltere Osmanlı İmparatorluğu ile bir ittifak antlaşması imzalamak ve böylece Kıbrıs'ı ele geçirmek için harekete geçmiştir. Konferans sırasında İngiltere'nin desteğine ihtiyaç duyacağını düşünen Osmanlı yönetimi bu antlaşma teklifine olumlu yaklaşırsa da Kıbrıs konusunda büyük bir tereddüt yaşamıştır (Özcan, 2017: 514). Sonunda Osmanlı İmparatorluğu kongre öncesinde 4 Haziran 1878 günü imzaladığı ittifak antlaşması ile Kıbrıs'ı İngiltere'nin yönetimine bırakmıştır (Küçük, 1988: 218; Orhun, 2017: 61). Bu antlaşmayla İngiltere adayı Osmanlı Padişahı adına yönetmeyi ve topladığı vergilerden giderleri çıkarttıktan sonra artanı İstanbul'a göndermeyi kabul etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun adada adalet, eğitim ve din kurumlarını yönetmesine karar verilmiştir. Osmanlı Hükümeti Ermenilerin yaşadığı bölgelerde ıslahat yapmayı kabul etmiş, İngiltere ise

Rusya'nın saldırması durumunda Osmanlı İmparatorluğu'nu siyasi ve askeri olarak desteklemeyi taahhüt etmiştir (Günay, 2007: 116-124).

İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasında 1 Temmuz 1878 günü Kıbrıs hakkında ek bir antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşma ile Müslüman halkın davalarına bakmak üzere şer'i mahkemelerin devam etmesine, vakıfların yönetimi için İngiliz ve Osmanlı hükümetleri tarafından bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir (Kurat, 1968: 89; Beratlı, 2019: 8). Ayrıca Rusya'nın Kars, Ardahan ve Batum'u boşaltması durumunda yapılan ittifak antlaşmasının sona ermesine ve İngiltere'nin Kıbrıs'ı geri vermesine hükmedilmiştir (Bozkurt, 2005: 68; Beratlı, 2019: 8). Bundan sonra İngiliz Hükümeti bazı taleplerde bulunarak adadaki konumunu daha sağlam hale getirmeye çalışmıştır. Bu çabalar sonucunda 14 Ağustos 1878 tarihinde yapılan antlaşma ile İngiltere adayı yönettiği süre boyunca hukuki düzenleme yapma ve kanun çıkartma hakkı elde etmiştir. Bundan sonra İngiltere Rumlardan faydalanarak adada konumunu sağlamlaştırmış ve Türk etkisini sınırlandırmıştır (Alasya, 2002: 380).

Akdeniz'deki üstünlüğünü korumak ve Hindistan yolunu güvende tutmak için Kıbrıs'a ihtiyaç duyan İngiltere, adayı Osmanlı İmparatorluğu'na iade etmeyi hiçbir zaman düşünmemiştir. Ancak İngiltere'nin Mısır'a da yerleşmesi Kıbrıs'ın ikinci planda kalmasına yol açmıştır. Bu durum üzerine Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar adanın Yunanistan'a katılmasını düşünmeye başlamışlardır. Daha 1907 yılında Rumlar adada inceleme yapmaya gelen Cuhrcill'den Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılmasını talep etmişlerdir. Ancak Churchill bu isteği kesin bir dille reddetmiştir (Özcan, 2017: 519).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın safında katılması üzerine 5 Kasım 1914 günü İngiltere Kıbrıs'ı ilhak ettiğini açıklamıştır (Alasya, 2002: 380; Satan, 2004: 57). Böylece İngiltere antlaşmaların getirdiği tüm yükümlülüklerden kurtulmuş ve adayı tamamen kendi yönetimine almıştır. İngiltere savaş sırasında Yunanistan'a savaşı girmesi karşılığında Kıbrıs'ı vermeyi vaat etmiştir. Ancak Yunan Hükümeti bu teklifi kabul etmemiştir (Satan, 2004: 63). Fakat Kıbrıslı Rumlar adanın Yunanistan'a bırakılması yolunda büyük bir umuda kapılmışlardır. Bu durum ileriki tarihlerde İngiltere'nin başına büyük bir bela açacak ve Kıbrıs Sorununun başlamasına neden olacaktır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Sevr Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğunu kabul etmiştir (Satan, 2018: 114). Lozan Antlaşması'nda da durum bu şekilde kalmıştır (Yüksel, 2009: 166).

2.İngiltere Avam Kamarası'nda Yapılan Oturum

İngiltere'nin Kıbrıs'a el koyması sonrasında 24 Mart 1879 günü İngiltere Avam Kamarası'nda Kıbrıs'ın durumunu tartışmak üzere bir oturum yapılmıştır. Oturumda ilk olarak Sir Charles Dilke³⁵ konuşmuştur. Konuşmasının başında İngiliz kuvvetlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nu desteklemek için Kıbrıs'a çıktıklarının söylendiğini ifade etmiştir. Ayrıca Kıbrıs'ta Türkler için örnek bir yönetim kurulacağını ileri sürenlerin olduğunu da belirtmiştir. Eğer bu doğruysa İngiltere'nin Türklerin vergi memuru olacağını ileri sürmüştür. Kıbrıs işgalinin askeri bir olay olduğunu ancak adada artık sivil bir yönetime de ihtiyaç olacağını belirtmiştir. Adada bulunun İngiliz kuvvetlerinin kötü şartlar içinde bulduklarını öne sürerek, hükümetten bu konuda önlem almasını istemiştir. Konuşmasına Kıbrıs işgalinin finansal boyutuna değinerek devam etmiş ve Bahriye Nazırının “*Kıbrıs iyi bir yatırım değil*” sözlerini hatırlatmıştır. Adadan yılda 170.000 pound vergi toplandığını, bunun 115.000 kadarının Osmanlı'ya verildiğini, kalan paranın yönetim için gereken masrafları karşılamadığını söylemiştir. Bu nedenle Kıbrıs'ın İngiliz hazinesi üzerinde yeni bir yük teşkil ettiğini savunmuştur. Adada Türkler ve Rumlar olmak üzere iki toplum olduğunu ifade etmiştir. Gerek Ortodoks Kilisesi mensuplarının gerek diğer Rumların adadaki Türk yönetiminin sona ermesinden çok memnun olduklarını açıkladıklarını vurgulamıştır. Rumların Türk idaresini Hıristiyan düşmanı olarak nitelendirdiklerini dile getirmiştir. Türklerin devlet işlerinde Rumcayı kabul etmediklerini, Rum din adamlarını Türkçe kullanmaya zorladıklarını iddia etmiştir. Adada İngiliz yönetimi kurulduktan sonra vergi ve gümrük gelirlerinin arttığını savunmuştur. Kıbrıs'taki Türk yönetimi sırasında ada halkına baskı uygulandığını, kişisel yazışmaların bile devlet tarafından incelendiğini söyleyerek yeni yönetimi övmüştür (İngiltere Parlamento Tutanakları, 1879: 1511-1512, 1514).

Konuşmasında görüldüğü üzere Sir Charles Dilk İngiliz Hükümeti'nden adada sivil bir yönetim kurmasını ve Kıbrıs'a sağlam bir şekilde yerleşmesini talep etmektedir. Kıbrıs'ın zengin bir yer olmadığını ifade ederek Kıbrıs'ın İngiliz hazinesine bir yük getirmemesi için gereken önlemlerin alınmasını istemiştir. İngiltere Kıbrıs'a el koyarken Osmanlı Hükümeti ile yaptığı antlaşma gereği gelirlerin bir kısmını İstanbul'a göndermeyi kabul etmiştir. Bu durum pek çok İngiliz politikacıyı endişelendirmiştir. İngiltere biraz da bu nedenle adada kaldığı süre boyunca Kıbrıs'a hiçbir ciddi yatırım yapmamış sadece adanın stratejik konumundan faydalanarak Akdeniz'deki çıkarlarını korumuştur. Kıbrıs'tan kısa bir süre sonra İngiltere'nin Mısır'a da

³⁵ 1843-1911 yılları arasında yaşamış İngiliz politikacıdır. Siyasal yaşamını Liberal Parti'de sürdürmüş, partiye Whig'lerin hakim olması için yoğun çaba göstermiştir. Radikal bir liberaldir. Türklerden pek hoşlanmamaktadır.

yerleşmesi Kıbrıs'ın önemini kaybetmesine yol açmıştır. Sir Dilk'in Türk yönetimini eleştirerek adada kurulan İngiliz rejimini övmesi ve Kıbrıs'taki İngiliz yönetiminin gerekli olduğunu ileri sürmesi, İngiltere'nin Kıbrıs işgaline meşruiyet oluşturma çabası olarak yorumlanabilir. Çünkü adadaki Türk yönetiminin kötü olmadığını İngiltere'nin adadaki ilk Yüksek Komiseri Sir Garnet Wolseley açıkça ifade etmiştir: “*Türklerin burada uyguladıkları sistemi görünce ben de dahil çoğumuzun onlar hakkındaki görüşleri değişti*” (Gazioğlu, 1996: 43).

Pek çok liberal politikacı gibi Türk karşıtı fikirlere sahip olan Dilk'in bu şekilde hareket etmesi şaşırtıcı değildir. İngilizler adada hakim olmaya çalışırken Rumların gerçeklerle bağdaşmayan iddialarından yararlanmışlardır. İngiltere adada sağlam bir yönetim kurabilmek için Rumlarla işbirliği yaparak Türklerin gücünü kırmayı hedeflemiştir. Fakat desteklediği Rumlar ileride başına bela olmuşlardır.

Bir sonraki konuşmacı Sir Julian Goldsmid³⁶ olmuştur. Kıbrıs'ın taşıdığı askeri önem nedeniyle şimdilik bir general tarafından yönetilmesini ve adada İngiliz askerlerinin konuşlandırılmasını olumlu karşıladığını ifade etmiştir. Kıbrıs bir koloni olmadığı için adanın Sömürgeler Bakanlığı'na değil Savaş Bakanlığı'na bağlanması gerektiğini ileri sürmüştür. Rusya'nın Kara, Ardahan ve Batum'da bulunmasını dengelemek ve Rus yayılmasını durdurmak için İngiltere'nin Kıbrıs'ı elinde tutması gerektiğini belirtmiştir. Kıbrıs'ta kullanıma uygun bir liman bulunmadığını, ancak adanın donanma için çok önemli bir konuma sahip olması nedeniyle mutlaka iyi limanlar yapılması gerektiğini ve bunun da ciddi masraflara yol açacağını ifade etmiştir. Kıbrıs sayesinde Rus donanmasının Akdeniz'deki gücünün sınırlanacağını ve Hindistan yolunun güven içinde kalacağını öne sürmüştür (İngiltere Parlamento Tutanakları, 1879: 1518-1520).

İngiltere 93 Harbi sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını devam ettiremeyeceğine kanaat getirmiştir. Rusya'yı Süveyş Kanalı ve Hindistan yolundan uzak tutmak için Kıbrıs'a yerleşmeye karar vermiştir. Bu konuşmada görüldüğü üzere İngiliz politikacılar bu durumun oldukça farkındadırlar. Pek çoğu donanmanın Doğu Akdeniz'deki gücünü arttırmak üzere Kıbrıs'a iyi bir liman yapılmasını savunmaktadırlar. Ancak İngiltere büyük savaş gemilerini barındırabilecek bir limanı Kıbrıs'ta inşa etmemiştir. 4 yıl sonra Mısır'ın kontrol altına alınması üzerine Kıbrıs'ta liman yapılmasına da gerek kalmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını ele geçirerek Akdeniz'deki hakim konumunu korumak isteyen İngiltere bu nedenle Kıbrıs'ı Osmanlı'ya iade etmeyi hiçbir zaman düşünmemiştir.

³⁶ 1838-1896 yılları arasında yaşamış İngiliz avukat, işadamı ve politikacıdır. 1866-1896 yılları arasında Liberal Parti milletvekili olarak görev yapmıştır.

Sonraki konuşmacı Robert Bourke³⁷ olmuştur. Kıbrıs'a gönderilen kuvvetlerin masraflarının ordu bütçesinden değil, adada kurulacak olan sivil yönetim tarafından karşılanması gerektiğini savunmuştur. Gönderilen kuvvetlerin masraflarının ordu bütçesine dahil edilmesinin hukuken mümkün olmadığını ileri sürmüştür. Adada tesis edilen Türk hukukunun düzeni sağlamada başarılı olduğunu bu nedenle yeni bir yasal düzenlemeye gerek olmadığını ifade etmiştir. Ancak adada İngiliz yönetimi kurulduğu için kapitülasyonların devam edemeyeceğini dile getirmiştir. Kıbrıs'ta yeni bir hukuk düzeninin hemen kurulmasının imkansız olduğunu vurgulamıştır. Türk hukukunun kötü olmadığını adada ortaya çıkan sorunların zayıflayan hükümet otoritesi ve kötü yönetimden kaynaklandığını belirtmiştir. Kıbrıs işgalinin Türk-Rus savaşı sonrasında ortaya çıkan durumla yakından ilgili olduğunu ifade etmiştir. Savaş sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli ölçüde güç kaybettiğini ifade ederek bu nedenle İngiltere'nin Süveyş Kanalı'nı koruyabilmek için Kıbrıs'a ihtiyaç duyduğunu dile getirmiştir. İngiltere'nin yine Osmanlı İmparatorluğu ile işbirliğine devam edeceğin, bu sayede bölgedeki gücünü koruyacağını söylemiştir (İngiltere Parlamento Tutanakları, 1879: 1521-1522).

Bu konuşmada ekonomik kaygılar göze çarpmaktadır. İngiltere çıkarlarını korumak için Kıbrıs'ı işgal etmekle yetinmemiş, bir de adada bulunan kuvvetlerinin masraflarını ada halkından çıkartmaya çalışmıştır. Adada İslam hukukunun devam etmesinde bir sakınca görmeyen İngiltere konu kapitülasyonlara gelince kendi hukukunu uygulamaya karar vermiştir. Yapılan ek protokoller nedeniyle adada yasama hakkına sahip olan İngiltere bu konuda aceleci davranmamış ama adayı ele geçirir geçirmez kapitülasyonların uygulanmayacağını duyurmuştur. Yani ada halkına Osmanlı hukuku uygulanırken yabancılara karşı İngiliz hukuku uygulanmıştır (Orr, 2013: 118). Böylece diğer Avrupa devletlerinin Kıbrıs'ta etkin olmalarının önüne set çekmiştir. Robert Bourke'nin konuşmasından İngiltere'nin asıl derdinin Rusya'yı Akdeniz ve Süveyş Kanalı'ndan uzak tutmak olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Yine bu konuşmada İngiltere'nin, Osmanlı'nın yıkılacağını düşündüğü bir kez daha göze çarpmaktadır. Sıradaki konuşmacı William Forster³⁸ olmuştur. Kıbrıs'ta uygulanacak hukuk konusunda soru işaretleri olduğunu ifade ederek konuşmasına başlamıştır. Hükümetin Kıbrıs'ın İngiliz idaresinde olduğunu söylediğini hatırlatmıştır Bu durumda adada Türk hukukunun devam etmesinin sorun yaratıp yaratmayacağını sormuştur. Kıbrıs'ta çalışanlara yönelik uygulanacak

³⁷ 1827-1902 yılları arasında yaşamış İngiliz devlet adamı ve siyasetçidir. Muhafazakar Parti milletvekilliğinin yanı sıra 1874-1880 ve 1885-1886 yıllarında Dışişleri Bakanlığı müsteşarı olarak görev yapmıştır. 1886-1890 yıllarında Hindistan'da Madras valiliği yapmıştır.

³⁸ 1818-1886 yılları arasında yaşamış İngiliz devlet adamı ve siyasetçidir. 1870 yılında Milli Eğitim Bakanı olmuştur. 1880-1882 yılları arasında İrlanda İçişleri Bakanlığı görevinde bulunmuştur.

yönetmelik hakkında hükümetten detaylı bilgi istemiştir. Daha önce hükümetin yayınladığı beyannamenin yeterli olmadığını savunmuştur. Her Kıbrıslının bir ay hükümete çalışması fikrinin yanlış olduğunu söylemiştir. Hükümetin adil davranması gerektiğini ifade etmiştir. Eğer Kıbrıs'ta kurulacak yönetimin Türklere örnek olması planlanıyorsa, İngiltere'nin adada özgür ve adil bir yönetim kurması gerektiğini dile getirmiştir. Hiç kimsenin zorla çalıştırılmayacağını, insanların sadece isteğe bağlı ve ücretli olarak çalıştırılmaları gerektiğini belirtmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1537,1539,1541).

Gerçekten de Kıbrıs'ın hukuki durumu bir süre muallakta kalmıştır. Bu nedenle İngiltere ile Osmanlı Hükümeti arasında 1 Temmuz 1878 günü bir antlaşma yapılmış ve hukuk meselesi biraz olsun açıklığa kavuşturulmuştur. 14 Ağustos günü yapılan antlaşma ile beraber belirsiz durum tamamen ortadan kaldırılmış ve İngiltere'ye adada hukuki düzenleme yapma ve konu çıkartma hakkı tanınmıştır. Bu durum İngiltere'nin Kıbrıs'a tamamen hakim olmasına olanak sağlamıştır. Fakat İngilizlerin ada halkına yönelik muameleleri İngiliz politikacılar ve yöneticiler tarafından da eleştirilmiştir. Kıbrıs'taki yüksek komiserin maiyetinde bulunan Dixon İngiliz yönetimi altında Kıbrıs halkının serf durumuna düştüğünü söylemiştir(Gazioğlu, 1996: 43).

Sonraki konuşmacı Sir George Balfour³⁹ Kıbrıs'ta tuz tekelinin ve vergisinin kaldırıldığını ve bu durumun ada halkı ve tüccarlar için önemli bir gelişme olduğunu söylemiştir. Baskıcı hükümetlerin halkı fakir halde tutarak halkın gelişmesine imkan tanımadıklarını ifade etmiştir. İslam hukukunun kötü olmadığını ancak adanın durumunu diğer adalarla kıyaslayınca sorunun görüldüğünü belirtmiştir. Serbest ticaretin ada halkının refahını arttıracığını öne sürmüştür (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1542-1545).

Burada bir kez daha ekonomik kaygılar göze çarpmaktadır. İngiliz politikacılar, Kıbrıs'ın işgal edilmesini ve Doğu Akdeniz'de güç kazanılmasını olumlu karşılamışlar, ancak bununla yetinmeyerek adadan maksimum gelir elde etmenin de peşine düşmüşlerdir. Bakıldığı zaman Kıbrıs'ın önemli bir yer altı kaynağına sahip olmadığı ve ekonomisinin kötü olduğu kolayca anlaşılmaktadır. İngiltere'yi adaya getiren Hindistan yolunun güvenliğini sağlamada yapacağı stratejik katkıdır. Ancak İngiltere'nin Mısır'a yerleşmesi sonrasında Kıbrıs bir anda önemini kaybedecektir.

Sir George Balfour'un Türk yönetimini kötülemesi ise gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Pek çok İngiliz Türk yönetiminin kötü olmadığını bildikleri halde İngiliz yönetimini meşru göstermek

³⁹ 1809-1894 yıllarında yaşamış İngiliz asker ve siyasetçidir. 18772-1892 yılları arasında Liberal Parti milletvekili olarak görev yapmıştır.

için Osmanlı idaresini kötülemişlerdir. Bir kısmı ise radikal Hıristiyan oldukları için Müslüman bir idarenin sona ermesini arzulamışlardır. Nitekim Kıbrıs'ta uzun yıllar valilik yapan Sir Ronald Storrs Kıbrıs'taki Osmanlı idaresi hakkında “*her hangi bir Hıristiyan idaresinden daha toleranslı bir idareydi ama yine de bir kafir idaresiydi*” demiştir (Beratlı, 2019: 10).

Sıradaki konuşmacı Sir Edmund Lechmere⁴⁰ söz almıştır. Adada kısa bir süre kaldığını, bu süre içinde İngiliz kuvvetlerinin güneş nedeniyle çok sıkıntı çektiklerine şahit olduğunu söylemiştir. Çadırların yetersiz kaldığını belirterek askerler için yeterince hazırlık yapılmamasını eleştirmiştir. Yiyecek konusunda zaman zaman sorun yaşandığını ve hastalık miktarının az olmadığını ifade etmiştir. Kıbrıs'ın coğrafi olarak önemli bir konuma sahip olduğunu ve reform yapmaya uygun durumda bulunduğunu dile getirmiştir. Ada başpiskoposunun İngiliz idaresinden çok memnun olduğunu, İngilizlerle Rumların uyum içinde çalıştıklarını belirtmiştir. Adada İngiliz yönetiminin çözmesi gereken sorunlar olduğunu da kabul etmiştir. Adada gümrüklerin düzenlenmesini ve vergilerin düşürülmesini tavsiye etmiştir. Kıbrıs'ta kazanılacak başarıların İngiltere'nin prestijini arttıracığını ifade etmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1545-1546).

Kıbrıs'a gönderilen İngiliz askerleri ilk zamanlarda gerçekten sıkıntı çekmişlerdir. Bunda İngiliz Hükümeti'nin yeterli hazırlığı yapmamasının önemli rolü vardır. Bu duruma adaya bir an önce yerleşme endişesi neden olmuştur. Adadaki Rumların İngiliz yönetimini memnuniyetle karşılamaları, adanın Yunanistan'a verilmeyeceğinin anlaşılması sonrasında zamanla kızgınlığa dönüşecektir. İngiltere adada Türk etkisini kırmak için Rumlarla işbirliği yapmış ancak uzun vadede ciddi sorunlar yaşamıştır.

Bir sonraki konuşmacı Henry Samuelson⁴¹ olmuştur. Kıbrıs nüfusunun büyük bölümünün adanın İngiliz idaresine geçmesini memnuniyetle karşıladığını ileri sürmüştür. Geçmişte Kıbrıs'ta yaşanan sorunların ada halkından değil Türk yönetiminden kaynaklandığını iddia etmiştir. Adada bazı sağlık sorunları yaşandığını ancak durumun iyiye gittiğini ifade etmiştir. Kıbrıs'ta Türk yönetiminden kalma despotik iş hukukunun değişmesi gerektiğini belirtmiştir. Adada donanmaya uygun bir liman inşa edilmesi için henüz bir adım atılmamasını eleştirmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1547-1551).

Gerçekte pek çok İngiliz Kıbrıs'taki Osmanlı idaresinin kötü olmadığını itiraf etmiştir. Ancak buna rağmen bazıları önyargıları veya beklentileri nedeniyle Türk yönetimini kötülemeye

⁴⁰ 1826-1894 yılları arasında yaşamış İngiliz siyasetçidir. 1866-1895 yılları arasında Muhafazakar Parti milletvekili olarak görev yapmıştır. Uluslararası Kızılhaç örgütünün kurulması için büyük çaba göstermiştir.

⁴¹ 1845-1937 yılları arasında yaşamış İngiliz politikacıdır. 1868-1885 yılları arasında Liberal Parti milletvekili olarak parlamentoda yer almıştır.

devam etmişlerdir. Kıbrıs'a el konması sonrasında adaya liman yapılması meselesi ise uzun süre İngiliz politik gündemini meşgul etmiştir. Modern savaş gemilerini barındıracak bir liman bulunmayışı Kıbrıs'ın en büyük handikabı olmuştur. İngiltere 1882'de Mısır'a yerleşince İskenderiye limanını kullanmaya başlamış ve Kıbrıs'a bir liman inşa edilmesi projesi rafa kaldırılmıştır.

Sonraki konuşmacı Sir George Elliot⁴² konuşmasına Kıbrıs'ın coğrafi durumundan bahsederek başlamıştır. Kıbrıs'ın küçük bir ada olduğunu ve verimli bir akarsuya sahip olmadığını belirtmiştir. Pek çok şehrin sağlık problemi ve su sıkıntısı yaşadığını dile getirmiştir. Bütün sorunlara rağmen adanın ıslah edilebileceğini ve ıslah projesinin başarılı olabileceğini ileri sürmüştür. Konuşmasının devamında adanın İngiliz kontrolü altında olduğunu, bu nedenle adada köleliğe izin verilemeyeceğini ifade etmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1552-1553).

Konuşmalarda sık sık Kıbrıs'ın fakir bir ada olduğu vurgulanarak, ekonomiyi geliştirmek için reform yapılması gerektiği öne sürülmüştür. Kıbrıs'ta uygulanacak hukuk meselesi de yoğun olarak tartışılmıştır. Bu durum İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasında da bir süre fikir ayrılığı yaratmış ve bu durumu çözmek için ayrı bir antlaşma yapılmıştır.

Sonraki konuşmacı Thomas Brassey⁴³ konuşmasına Kıbrıs'ta yaptığı gözlemleri anlatarak başlamıştır. Kıbrıs'a tarafsız ve önyargısız gittiğini söylemiştir. Kıbrıs'ın verimli bir ada olduğunu, iklimi nedeniyle askeri bir üs olmaya uygun görünmediğini, ancak önemli bir nakil istasyonu olduğunu belirtmiştir. Adaya ilk kez İngiliz kuvvetleri geldiğinde adanın sağlıksız ve sefalet içinde olduğunu öne sürmüştür. Hükümetin liman yapmak için düşündüğü Famagousta'nın Kıbrıs'ın en sağlıksız şehri olduğunu ifade etmiştir. Donanmanın yaz aylarında burada konaklaması durumunda pek çok askerin ciddi sağlık sorunları yaşayacağını ileri sürmüştür. İngiliz yönetiminin kalıcı olduğunun anlaşılması sonrasında adadaki şarap üretiminin ikiye katlandığını belirtmiştir. Hükümete adanın geleceğini sormuştur. İngiltere'nin Sultanın vergi toplayıcısı durumuna düştüğünü söyleyerek bu durumu eleştirmiştir. Ada halkı fakir olduğu için vergi düzenlemesi yapılması gerektiğini ifade etmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1854-1857).

⁴² 1814-18993 yılları arasında yaşamış işadama ve politikacıdır. Politik kariyerini 1868-181892 yılları arasında Muhafazakar Parti'de sürdürmüştür. İngiltere Başbakanı Disraeli'yi Süveyş Kanalı'na yatırım yapması konusunda teşvik edenlerden birisidir. Mısır yönetimine mali konularda danışmanlık yapmıştır.

⁴³ 1836-1918 yılları arasında yaşamış İngiliz yönetici ve siyasetçidir. Victoria şehri valiliği dışında Liberal Parti milletvekili yapmıştır.

Bu konuşmada Kıbrıs'ta yaşanan sağlık sorunları bir kez daha tekrarlanmıştır. İngiltere'nin bölgeye iklime alışık olmayan kuvvetler göndermesi bazı sağlık sorunlarına yol açmıştır. İngiliz politikacılar bu nedenle sık sık hükümetlerini eleştirmişlerdir. Adada toplanan vergilerin bir kısmının İstanbul'a gönderilmesi de pek çok politikacıyı rahatsız etmiştir. Bu durum Thomas Brassey'in konuşmasında da görülmektedir.

Daha sonra Sir John Hay⁴⁴ söz almıştır. Kıbrıs'ın sağlık sorunlarının çözülmesini talep ederek Hong Kong'da yapılanları örnek göstermiştir. Kıbrıs'ın Süveyş Kanalı ve Hindistan yolunu korumak için çok önemli olduğunu, ayrıca Akdeniz'deki donanma için iyi bir durak noktası teşkil ettiğini ifade etmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1557-1559).

Bu konuşmada Kıbrıs'ın coğrafi ve stratejik önemine vurgu yapılmaktadır. Böylece İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu Rusya'ya karşı desteklemek için değil kendi çıkarlarını korumak için adaya çıktığı kolayca anlaşılmaktadır.

Sıradaki konuşmacı John Dodson⁴⁵ olmuştur. Kıbrıs'a gönderilen İngiliz askerlerinin sağlık sorunları yaşamalarını adada yeterli hazırlık ve düzenleme yapılmamasına bağlamıştır. Benzer durumun Cebelitarık ve Batı Hindistan'da da yaşandığını hatırlatmıştır. Kıbrıs ikliminin doğudaki herhangi bir noktadan daha tehlikeli olmadığını sorunun hükümetin hatalarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Büyük limana sahip küçük adaların donanma için iyi ikmal noktaları olduğunu söyleyerek, Kıbrıs'ın limanı olmayan büyük bir ada olduğunu belirtmiştir. Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğu ile yapılan ittifak süresince İngiltere'ye bırakıldığını hatırlatarak, İngiltere'nin adayı boşaltması durumunda ada için harcanan paranın ne olacağını sormuştur. Adanın iadesi durumunda yapılan harcamalar karşılığında bir tazminat alınıp alınmayacağı hakkında hükümetten bilgi istemiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1559-1562).

İngiliz kuvvetlerini sağlık durumu nedeniyle İngiliz Hükümeti oturum boyunca eleştirilmiştir. Adanın geleceği ve liman meselesi de pek çok konuşmada ana gündem maddesi olmuşlardır. Ayrıca adanın iadesi durumunda yapılan masrafların ne olacağı endişesi de ön plana çıkmaktadır.

Sonraki konuşmacı Mac Iver, Kıbrıs'ta liman yapılması için hazırlanan rapora göre Famagousta'nın liman inşası için uygun olduğunu söyleyerek konuşmasına başlamıştır. İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs'ta adım adım ilerlemesi gerektiğini, çok hızlı hareket etmeye ihtiyacı olmadığını belirtmiştir. Adada yapılacak düzenlemelerin ada halkına katkı sağlayacak şekilde

⁴⁴ 1821-1912 yılları arasında yaşamış İngiliz politikacıdır. 1862-1885 yılları arasında milletvekilliği yapmıştır.

⁴⁵ 1825-1897 yılları arasında yaşamış Liberal Parti üyesi İngiliz politikacıdır.

planlanması gerektiğini ifade etmiştir. Kıbrıs'ta Türk idaresinin son bulması sonrasında, adanın İyon Adaları gibi Yunanistan'a verileceği iddialarını eleştirerek, adanın İngiliz İmparatorluğu'nda kalması gerektiğini savunmuştur (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1563-1564).

İngiltere Kıbrıs'ı ele geçirir geçirmez adanın Yunanistan' verilip verilmemesi konusunda tartışma başlamıştır. Birçok politikacı bu fikre karşı çıkmışlardır. Kıbrıs'ın elde tutulmasının İngiliz İmparatorluğu'na büyük katkı yapacağını pek çok kişi ileri sürmüştür. Adadaki Rumlar çok erken tarihlerden itibaren adanın Yunanistan'a katılmasını arzu etmişlerdir. İngiliz Hükümeti'nin Birinci Dünya Savaşı sırasında adayı Yunanistan'a teklif etmesi Rumları iyice cesaretlendirmiştir. Yunanistan'ın bu teklifi reddetmesi meseleyi İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar ertelemiştir.

Bu konuşma sonrasında Sir William Harcourt⁴⁶ söz almıştır. Konuşmasının başında Kıbrıs ile İyon Adaları'ndaki durumun farklı olduğunu, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmeyeceğini ileri sürmüştür. Famagousta'nın liman yapmak için uygun bir yer olduğunu belirtmiştir. Kıbrıs'ta ciddi bir maddi sıkıntı olduğunu kabul ederek, adaya yönelik projeler için yeterince kaynak bulunmadığını ifade etmiştir. Hükümeti Türkler lehine hareket etmekle suçlamıştır. Ayrıca hükümetin sivil ve askeri öncelikler arasında denge kuramadığını ileri sürmüştür. Kıbrıs için bir hukuki düzenleme yapılmamasının Kıbrıs'ta sorunlar yarattığını söyleyerek hükümeti eleştirmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1566-1571).

Kıbrıs'a el koyulmasına rağmen pek çok politikacının İngiliz Hükümeti'ni Türkler lehine politika izlemekle eleştirmesi gerçekten ilginçtir. Ayrıca adaya yönelik başarılı bir politika izlemediği gerekçesiyle hükümete pek çok eleştiri gelmiştir. Kıbrıs'ta uygulanacak hukuk konusu da uzun süre gündemi meşgul etmiştir.

Sıradaki konuşmacı Sir John Holker⁴⁷ adada İngiliz hukukunun hakim olacağını ifade etmiştir. Sultan ile Kraliçe arasında yapılan protokolde bunun açıkça görülebileceğini söylemiştir. İşgal koşullarının antlaşmada belirtildiğini, antlaşmada İngiliz yönetimine adaya yönelik kanun çıkartma hakkı verdiğini dile getirmiştir. Sultan'ın adayı ve idaresini İngiltere'ye verdiğini hatırlatarak bu nedenle Kıbrıs'ta kapitülasyonların geçerliliğini yitirdiğini öne sürmüştür (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1572-1576).

⁴⁶ 1827-1904 yılları arasında yaşamış İngiliz hukukçu, gazeteci ve siyasetçidir. Siyasi yaşamını Liberal Parti'de geçirmiştir.

⁴⁷ 1828-1882 yılları arasında yaşamış İngiliz hukukçu ve politikacıdır. 1878-1882 yılları arasında Muhafazakar Parti milletvekilliği yapmıştır.

Gerçekten de Kıbrıs'ı İngiltere'ye bırakan antlaşma sonrasında İstanbul ile Londra arasında yapılan ikinci bir antlaşma ile İngiliz Hükümeti'ne Kıbrıs'ta hukuki düzenleme yapma hakkı tanınmıştır. Bundan sonra İngiltere ada halkı için bir süre daha Osmanlı hukukunu devam ettirmiş ancak adaya gelen yabancılara İngiliz hukukunu uygulamıştır. Böylece İngiltere asıl endişesi olan kapitülasyonlar meselesini ortadan kaldırmış ve diğer Avrupa devletlerinin adada nüfuz kazanmalarına engel olmuştur.

Sonraki konuşmacı Sir Henry James⁴⁸ olmuştur. İlk olarak Avam Kamarası'nın Kıbrıs'taki idari ve hukuki durumu daha iyi öğrenmeye çalıştığını ifade etmiştir. Asıl amacın hükümetle kavga etmek olmadığını dile getirmiştir. Kıbrıs ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki durum hakkında İngiliz Hükümeti'nden detaylı bilgi talep etmiştir. Kıbrıs'ta nasıl bir hukuki düzenleme yapılacağını sormuştur (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1577-1578).

İngiliz Hükümeti adaya yönelik hukuki düzenleme yapma hakkı kazansa da mevcut durumu bir süre daha devam ettirmiştir. Sadece kapitülasyonlar vasıtasıyla Avrupa Devletleri'nin adada nüfuz kazanmalarının önüne geçmiştir.

Sonra söz alan kişi Stafford Northcote⁴⁹ olmuştur. Kıbrıs'taki hukuki durum ile ilgili tartışmaları gereksiz bulduğunu ifade ederek konuşmasına başlamıştır. Konuşmasının devamında adadaki Osmanlı yönetiminin başarısız olduğunu ileri sürmüştür. Osmanlı idaresine ve hukukuna güven duyulmadığı için kapitülasyonların ortaya çıktığını iddia etmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1580-1584).

İngiltere adadaki yönetimini meşru göstermek için Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs'ı iyi yönetemediğini sık sık iddia etmiştir. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu kapitülasyonları kaldırmak istediğinde Osmanlı hukukunun yetersiz olduğunu bu nedenle kapitülasyonlar rejiminin devam etmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Kıbrıs meselesinde de benzer tavır takınarak adada artık Osmanlı hukuku uygulanmadığı için kapitülasyonlara ihtiyaç olmadığını dile getirmiştir.

Bir sonraki konuşmacı Sir Farrer Herchell⁵⁰ olmuştur. Kıbrıs'ta yaşayanların artık İngiliz idaresi altında olduklarını ve bu nedenle adada İngiliz hukukunun uygulanacağını söylemiştir. Sir Hardinge Giffard⁵¹ adanın tamamıyla İngiliz idaresine bırakıldığını, kapitülasyonların

⁴⁸ 1828-1911 yılları arasında yaşamış İngiliz siyasetçidir.

⁴⁹ 1818-1897 yılları arasında yaşamış muhafazakar İngiliz politikacıdır. 1885-1886 Dışişleri Bakanlığı görevini üstlenmiştir.

⁵⁰ 1837-1899 yılları arasında yaşamış İngiliz politikacı ve devlet adamıdır. Siyasi yaşamını Muhafazakar Parti'de geçirmiştir.

⁵¹ 1823-1921 yılları arasında yaşamış İngiliz avukat ve siyasetçidir. Politik kariyerine 1868 yılında Muhafazakar Parti'de başlamıştır.

Sultan ile yabancı devletler arasında yapılan antlaşmalara dayandığını, bu nedenle Kıbrıs'ta kapitülasyonların devam etmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1585-1586).

İngiltere adaya diğer devletlerin müdahale etmesini engellemek ve gümrük vergilerinden faydalanmak için kapitülasyonların devam etmediğini adayı ele geçirdikten sonra sık sık vurgulama ihtiyacı hissetmiştir. Ada halkına yönelik statüyü değiştirmek için ise hiç acele etmemiştir. Aslında bu durum adadaki Osmanlı yönetiminin kötü olmadığını kabul edilmesidir.

Sir Henry Selwin-Ibbetson⁵² hükümetin Kıbrıs'a malzeme sevkiyatı ile ilgili güçlülere hazırlıklı olduğunu belirtmiştir. Lord Frederick Cavendish⁵³ Kıbrıs'a yönelik gider tahminlerinin doğru olmasını umduğunu söylemiştir. Mitchell Henry⁵⁴ Kıbrıs'a yönelik masraflar üzerine parlamentoda daha detaylı tartışmalar yapılması gerektiğini ifade etmiştir (İngiltere Parlamento Arşivi, 1879: 1588-1589).

Bu konuşmalardan İngiliz politikacılar için Kıbrıs'ın ekonomik durumunun önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Özellikle Kıbrıs'ta yapılacak yatırımların akıbetini merak ettikleri için adanın geleceği ile ilgili pek çok soru sorulmuştur.

3.Sonuç

Kıbrıs'a el koyulması sonrasında İngiltere de çeşitli tartışmalar başlamıştır. Kıbrıs üzerine Avam Kamarası'nda yapılan oturumda Kıbrıs'ın ele geçirilmesinin genel olarak olumlu değerlendirildiği göze çarpmaktadır. Ancak adanın durumu ve mevcut şartlar konusunda hükümete bazı eleştiriler yapılmıştır. Muhalefet Kıbrıs'a gönderilen kuvvetler için yeterince hazırlık yapılmamış olmasını şiddetle eleştirmiştir. Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili hükümete pek çok soru yöneltmiştir. Özellikle Kıbrıs'ta uygulanacak hukuk ve Kıbrıs ekonomisi pek çok açıdan tartışılmıştır. Muhalefet hükümetten Avrupa Devletleri'nin kapitülasyonlar vasıtasıyla adaya nüfuz etmelerinin önüne geçilmesini talep etmiştir. İngiliz Hükümeti adadaki yönetimini güçlendirmek ve diğer Avrupa devletlerinin adaya nüfuz etmelerinin önüne geçmek için Osmanlı İmparatorluğu ile ayrı bir antlaşma yaparak Kıbrıs'a yönelik hukuki düzenleme yapma

⁵² 1826-1902 yılları arasında yaşamış İngiliz politikacıdır. Siyasi yaşamını Muhafazakar Parti'de geçirmiştir. 1874-1878 yılları arasında İçişleri Bakanlığı'nda müsteşar olarak görev yapmış 1878-1880 yılları arasında ise Hazine Bakanlığı görevini yürütmüştür.

⁵³ 1836-1882 yılları arasında yaşamış İngiliz politikacıdır. Politik yaşamını Liberal Parti'de geçirmiştir. Gladstone Hükümeti döneminde İrlanda'dan sorumlu bakan olmuş ancak Dublin'de uğradığı saldırıda hayatını kaybetmiştir.

⁵⁴ 1826-1910 yılları arasında yaşamış İngiliz finansçı ve politikacıdır. 1871-1885 yılları arasında milletvekilliği yapmıştır.

hakkını elde etmiştir. İngiltere Kıbrıs'a sağlam bir şekilde yerleştikten sonra gücünü arttırmak için adadaki Rumlarla işbirliği yapmıştır. Bu durum uzun vadede Türkler ile Rumlar arasında çatışmalara yol açacaktır.

Avam Kamarası'nda Kıbrıs'a bir liman inşa edilip edilmemesi hakkında da bir tartışma yaşanmıştır. Liman inşası konusunda çeşitli raporlar hazırlanmış ve gözlemler yapılmıştır. Ancak liman tartışması sürüp gitmiştir. 1882 yılında İngiltere'nin Mısır'a yerleşmesi üzerine donanma için uygun liman bulunmuş ve Kıbrıs bir anda önemini kaybetmiştir.

Muhalefet adanın geleceğinin belirsiz olması nedeniyle adaya yatırım yapılmasına karşı çıkmıştır. Adada toplanan vergilerden İstanbul'a pay gönderilmesi de ciddi eleştirilere yol açmıştır. Neticede İngiltere adaya ciddi bir yatırım yapmamış ancak adayı Osmanlı İmparatorluğu'na iade de etmemiştir. Avam Kamarası'ndaki oturum incelendiği zaman ne hükümetin ne de muhalefetin böyle bir şeyi aklından geçirmediği kolayca anlaşılmaktadır.

Avam Kamarası'nda yapılan oturum değerlendirildiğinde hemen herkesin Kıbrıs'ın işgal edilmesinden memnun olduğu görülmektedir. Adadaki askerlerin durumu, adanın ekonomisi, adada uygulanacak hukuk ve liman meselesi yüzünden çeşitli tartışmalar yaşansa da hiç kimse Kıbrıs işgalini memnuniyetsizlikle karşılamamıştır. Kıbrıs'ta Osmanlı idaresinin kötü olmadığı takdir edilse de İngiltere'nin çıkarlarına uygun olduğu için adanın işgal edilmesinin isabetli olduğu fikri ağırlık kazanmıştır. Avam Kamarası'nda yapılan oturumda bazı kişiler Osmanlı yönetiminin Rumlara kötü davrandığını ileri sürse de ada hakkında rapor hazırlayanlar bu durumun böyle olmadığını ifade etmişlerdir. Raporlarda Türkler ile Rumlar arasında bazı sorunlar yaşandığı ifade edilmiş ancak bundan dolayı Osmanlı yönetimi suçlanmamıştır. İngiliz Hükümeti de Rus tehdidinin engellenmesi ve İngiliz çıkarlarının korunması için ada işgalinin kaçınılmaz olduğu tezini savunmuştur. Muhalefet bazı noktalara itiraz etse de hükümetin bu tezini tamamen reddetmemiştir. Bu bağlamda bakıldığında Kıbrıs işgalinin doğru olup olmadığından ziyade Kıbrıs'a yönelik izlenecek politikanın daha fazla tartışma konusu olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kaynaklar

ALASYA, Halil Fikret (2002). "Kıbrıs; İngiliz İşgali ve İdaresi". *İslam Ansiklopedisi*. C. 25. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 380-383.

BERATLI, Nazım (2019). "Kıbrıs'ta Sömürge Yönetimi Başlarında Britanya Yönetimi Altında Osmanlı Vatandaşı Olarak Kıbrıslı Türkler". *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 3(5), 7-16.

- BOZKURT, Bekir (2005). *İngiltere'nin Kıbrıs Adasını İlhak Süreci*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇİÇEK, Kemal (2002). "Kıbrıs; Osmanlı Dönemi". *İslam Ansiklopedisi*, C. 25. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 274-380.
- DAĞLIOĞLU, Burcu (2019). *1923-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*. Doktora Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- ERDOĞDU, Akif (1993). "Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi ve İlk İskan Teşebbüsü". *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu*. Ankara. 44-56.
- GAZİOĞLU, Ahmet (1996). *ENOSİS Çemberinde Türkler*. İstanbul: CYREP Yayınları.
- GENCER, Ali İhsan (1992). "Berlin Antlaşması". *İslam Ansiklopedisi*. C. 5. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 516-517.
- GÖKTEPE, Cihat ve BİLGİÇ, Tuba (2014). "İngiliz Güvenlik ve Dış Politikasında Kıbrıs". *Bilig*. (0)68. 141-168.
- GÖREGEN, Mustafa (2016). "Bir Arada Yaşama Tecrübesi Bakımından Osmanlı Dönemi Kıbrıs". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*. 2(1). 19-30.
- GRAVES, Philip (1999). *İngilizler ve Türkler*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- GÜNAY, Nejla (2007). "Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Bırakılması ve Bunun Anadolu'da Çıkan Ermeni Olaylarına Etkisi". *Gazi Akademik Bakış*. 1(1). 115-126.
- HUNT, David (1982). "The British Period". *Footprints in Cyprus*, Ed. David Hunt, Trigraph, 236-259.
- İngiltere Parlamento Tutanakları*. Avam Kamarası. "Kıbrıs, Gözlemler". 24 Mart 1879. 1509-1593.
- KARAL, Enver Ziya (1994). *Osmanlı Tarihi V*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KARAL, Enver Ziya (2007). *Osmanlı Tarihi VIII*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KAYA, Yakup ve YETER, Bülent (2018). "Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20(2). 215-229.
- KAZICI, Ziya (2015) "Osmanlı Fethinden Sonra Kıbrıs Halkına Yapılan Muamele". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*. 1(1). 39-47.
- KURAT, Tekin (1968). *Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- KÜÇÜK, Cevdet (1988). "Abdülhamit II". *İslam Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 216-224.

- KÜÇÜKOĞLU, Bayram (2012). *Kıbrıs Sorununda Liderlik Olgusu (1954-1974)*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- ORHUN, Fatma Çalık (2017). “Kıbrıs Türkü’nün Milli Mücadelesi”. *Tarih Kritik Dergisi*. 3(3). 61-64.
- ORR, Captain (2013). *İngiliz Egemenliği Altında Kıbrıs 1918*. Çev. Ali Çakıroğlu. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- ÖZCAN, Tuğrul (2017). “Cyprus in the Process of Transition to Modern Ottoman Diplomacy (1856-1878)”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16(2). 508-523.
- ÖZMEN, Süleyman (2018). “Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Sosyo-Kültürel Özellikleri”. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*. 2(3). 21-33.
- SATAN, Ali (2004). “Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs ve Önemi”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 0(6), 55-70.
- SATAN, Ali (2018). “İki İmparatorluk İki Kıbrıs Dosyası: 1919 Yılında Osmanlı ve İngiltere Diplomatlarının Çantalarındaki Kıbrıs Evrakı”. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*. 1(2). 108-119.
- TÜRKGELDİ, Ali Fuat (1987). *Mesail-i Mühime-i Siyasiye II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UÇAROL, Rıfat (1978). *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Antlaşması (Adanın İngiltere’ye Devri)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- YÜCEL, Yaşar ve SEVİM, Ali (1992). *Türkiye Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- YÜKSEL, Dilek (2009). “Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi (1914-1958)”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 8(18). 161-184.
- ZHUMATAYEVA, Dinora (2013). *Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekatı’nın SSCB Kamuoyuna Yankıları*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

**A Study On The Cyprus Session In The House Of Commons
Of Great Britain In 1879****

Arş. Gör. Dr. Çağdaş Yüksel*

Abstract

Great Britain defended the territorial integrity of the Ottoman Empire for almost the entire 19th century. The British government to pursue such a policy because Great Britain does not want Russia to gain power in the Mediterranean and she has strong commercial ties with the Ottoman Empire. However, financial bankruptcy in the Ottoman Empire turned the Western public opinion against the Turks. After the 1877-1878 Ottoman-Russian war, Great Britain thought that the Ottoman Empire could not survive. Under these conditions, Great Britain wanted to seize Cyprus to maintain her superiority in the Mediterranean. She demanded to use Cyprus as a military base on the pretext of defending the Ottoman lands against Russia. The Ottoman administration left Cyprus to Great Britain in exchange for an alliance agreement. The occupation of Cyprus has led to important debates in British politics. The opposition criticized the Great Britain's taking over of Cyprus under certain conditions. On the other hand, the Government emphasized the importance of seizing Cyprus. In the session, it was discussed at length whether Cyprus would bring an economic burden to Great Britain. In this study, the session held in the House of Commons was examined. In this way, it is hoped that the British view of Cyprus will be better understood. Great Britain's conquest of Egypt a few years after the Cyprus invasion has left Cyprus out of the agenda. However, Great Britain never handed over to the Ottoman Empire and annexed it during the First World War. Under the British rule, the first problems started between Turks and Greeks, and after Great Britain's withdrawal from the island, a serious Cyprus problem remained.

Keywords: the Ottoman Empire, Cyprus, Great Britain

** Araştırma Makalesi

* Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, el-mek: cyuksel@pau.edu.tr 5393995011
ORCID: 0000-0002-2230-3702

Этюд о кипрской сессии в британской палате общин 1879 г. **

Arş. Gör. Dr. Çağdaş Yüksel*

Резюме

Великобритания защищала территориальную целостность Османской империи почти на протяжении всего XIX века. Сильные торговые связи с Османской империей и отказ России получить власть в Средиземноморье побудили британское правительство придерживаться такой политики. Однако финансовое банкротство Османской империи настроило западное общественное мнение против турок. После Османско-русской войны 1877–1878 годов Великобритания считала, что Османская империя не сможет выжить. В этих условиях Великобритания нацелена на Кипр, чтобы сохранить свое превосходство в Средиземном море. Он потребовал использовать Кипр в качестве военной базы под предлогом защиты османских земель от России. Османская администрация оставила Кипр Великобритании в обмен на соглашение о союзе. Оккупация Кипра вызвала важные дебаты в британской политике. 24 мая 1879 г. в Палате общин на тахини состоялось заседание по Кипру. На этой сессии состоялись различные дискуссии о будущем Кипра. Оппозиция раскритиковала британский захват Кипра при определенных условиях. С другой стороны, правительство подчеркнуло важность захвата Кипра. На заседании подробно обсуждалось, принесет ли Кипр экономическое бремя Великобритании. В этом исследовании рассматривалось заседание, проведенное в Палате общин. Таким образом, есть надежда, что мнение Великобритании о Кипре будет лучше понято. Завоевание Египта Великобританией через несколько лет после вторжения на Кипр сняло Кипр с повестки дня. Несмотря на это, Великобритания никогда не эвакуировала остров и не аннексировала его во время Первой мировой войны. При британском правлении первые проблемы начались между турками и греками, а после ухода Великобритании с острова осталась серьезная проблема Кипра.

Ключевые слова: Османская империя, Кипр, Англия.

** Araştırma Makalesi

* Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, el-mek: cyuksel@pau.edu.tr 5393995011
ORCID: 0000-0002-2230-3702